

1.4. PLURIDIMENZIONALNI SADRŽAJ ISKAZA

Efektivni smisao iskaza u usmenoj komunikaciji ishod je dinamike i napetosti mnogolikih varijabli koje strukturiraju globalni iskaz kako na planu izraza tako i na planu sadržaja unutar danog diskursa i šireg konteksta. Promjene suprasegmentalnih (vizualnih i auditivnih) varijabli na planu izraza iskaza, te promjene konteksta, mijenjaju sam iskaz.

Sadržaj ili efektivni smisao globalnoga iskaza tiče se dviju dimenzija koje se konstruiraju *hic et nunc* tijekom govornoga čina:

- *Semantička dimenzija* ili temeljni sadržaj koji se tiče konceptualnog univerzuma prenesenog govornim činom. Radi se o *propoziciji smisla* prema Searleu (1971a); *deskriptivnom sadržaju* prema Kerbrat-Orecchioni (1980); *informacijskom sadržaju* prema Caron / Caron-Pargue (1993); ili jednostavno *sadržaju* prema Watzlawick et al. (1972).
- *Pragmatička dimenzija* ili *pragmatički sadržaj* može se definirati kao primateljev odgovor na zamišljeno pitanje: *Zašto mi govornik to ovdje i sada govori?*. Radi se o *relaciji* prema Watzlawicku et al. (1972); *performacijskome sadržaju* prema Kerbrat-Orecchioni (1980); *funkcionalnome sadržaju* prema Searleu (1972) i Charaudeauu (1983).

Ovo razgraničenje nije očigledno. Između dviju navedenih dimenzija nalazi se, naime, modalna dimenzija podudarnosti propozicijskoga sadržaja sa zbiljom, kao i problematika vrijednosti čina iskazivanja, na koju se nužno oslanja interpretacija vrijednosti čina iskaza. Ipak, i pod uvjetom da smo svjesni izvjesne krutosti ovoga razgraničenja, ono je korisno i uporabljivo pri razlikovanju utjecaja raznih sastavnica govorno-jezičnoga iskaza (verbalnoga i/ili neverbalnoga) na funkcioniranje sveukupnog iskaza (usp. izraz *function-indicating device* ili pokazatelj funkcije kod Searlea 1971a: 43).

Drugi značajan problem javlja se kad u *pragmatičkome sadržaju* treba razgraničiti ono što se neposredno može dekodirati na osnovi konkretnih manifestacija (verbalnih i/ili ne) iz konvencije, od onoga što se tiče interpretativnog (inferencijskog) proračuna utemeljenog na sučeljavanju znakova sa svim informacijama koje se mogu sagledati unutar situacije i trajnoga pamćenja (znanja koje imamo o svijetu). Problem je utoliko veći što ni samo to sučeljavanje nije neminovno lišeno konvencionalnosti. Primjerice, *<narediti nešto što u stvari ne želimo>* (perlokucijski učinak: pokazati da imamo pravo narediti) čin je koji svatko jednog dana može iskusiti, tako da čin naređivanja u sebi već skriva tu perlokucijsku potencijalnost. Posrijedi je, dakle, problem definiranja onoga što treba shvatiti kao *ilokucijsko*, jer su definicije „ono što se čini izricanjem“ ili *činjenje izricanjem*, preširoke da bi bili uporabljive u analizi konkretnih iskaza.

Recimo zasad da svi iskazi posjeduju ilokucijsku vrijednost već samom činjenicom da *obvezuju* primatelja: nema govora koji nije odaslan s nekog *mjesta*⁴⁹ i koji ne poziva sugovornika na suodnosno *mjesto* (Flahault 1978: 58). Ilokucijska je vrijednost eksplicitna i/ili implicitna. Iskazi mogu biti ilokucijski obilježeni verbalnim i/ili neverbalnim govorno-jezičnim sredstvima. Implicitno, po definiciji, nije manifestirano, ni verbalno ni neverbalno. Ono je ipak prešutno prisutno u govornome činu pripadajući svijetu pretpostavki, onoga što se podrazumijeva, svijetu implikacija, proživljenog iskustva, sociokulturnih znanja. Nadalje, svaki verbalni iskaz raspolaže *performacijskim ili pragmatičkim potencijalom* u danoj sociokulturnoj jezičnoj zajednici. Kako bismo ilustrirali performacijski potencijal verbalnoga iskaza, razmotrimo sljedeći primjer preuzet od Confaisa (1995: 146). U odgovarajućim diskurzivnim okolnostima, njemački iskaz *Bist du still* (popraćen uzlaznom intonacijom ili ne) može izraziti nalog, dočim prijevod na francuski *Es-tu sage*⁵⁰ ne izražava nalog. *Efektivni smisao*⁵¹ može se izlučiti samo ako se uzmu u obzir svi konstitutivni elementi govornoga čina: manifestirani i nemanifestirani, eksplicitni i implicitni, segmentalni i suprasegmentalni.

Neki autori, poput Berrendonnera (1981), odbijaju jezičnu djelatnost smatrati nositeljem radnje. Za Berrendonnera govoriti je upravo suprotno od djelovati. Svaka vrijednost čina je izvedena, pa prema tome implicitna. On, dakle, osporava dihotomiju semantike i pragmatike na razini sadržaja iskaza. Prema njemu, ilokucijske vrijednosti nisu „nipošto upisane u iskaz“ (23), nego su uvijek ishod sučeljavanja situacije i deskriptivnog sadržaja sa svojom logičkom vrijednošću. Berrendonneru, koji je i sam nesumnjivo pobornik pragmatike, nije namjera ocrniti gledište s kojeg se u obzir uzima funkcioniranje jezične djelatnosti u svijetu (što je prvo značenje riječi *pragmatika*), nego ukazati na teorijsku pogrešku koju čini slogan *opisne iluzije*⁵² što ga je uveo Austin i koji je brojne pragmatičare naveo da odveć ističu prisutnost eksplicitnih znakova ilokucijskog u jezičnoj djelatnosti, do te mjere da su se upustili u mukotrpne i nepotrebne eksplikativne postupke (vidi ilokucijska derivacija i Confaisova kritika 1995: 121). Berrendonner ističe da je jezična djelatnost u svojoj biti deskriptivna (reprezentativna)

⁴⁹ Radi se o *mjestu* unutar okvira interakcijskih suodnosa.

⁵⁰ Hrv. „jesi li dobar/dobra“.

⁵¹ Franc. *le sens effectif* (Pavelin, 2002).

⁵² Ili *zablude opisivanja*: engleski *descriptive fallacy*, francuski *illusion descriptive*. J. L. Austin (1962) odbacuje dotada dominantnu tezu da iskazi neminovno opisuju neko stanje stvari te da jezik služi prvenstveno opisivanju stvarnosti. Time oslobađa istraživanja jezika binarnosti istinito/lazno. Osnovna funkcija jezika jest djelovanje, a ne opisivanje.

i da vrijednosti činova nisu u njoj nikad eksplicitne te da je prema tome svaka pragmatička vrijednost po definiciji perlokucijska. Ova je kritika opravdana, no ona nužno ne priječi razlikovanje dvaju planova smisla, utoliko što je jasno da pragmatičkom interpretacijom iskazâ velikim dijelom upravljaju konvencije – bile one upisane u jezičnu djelatnost ili povezane sa širim sociokulturnim modelima u danoj skupini. Dokaz je tomu činjenica da isti oblici iskaza (dakle sa zajedničkim deskriptivnim sadržajem) mogu ne inducirati isto pragmatičko funkcioniranje (vidi primjer *bist du still/ est-tu sage/ jesi li dobar* naveden u prethodnom odlomku). Osim toga, nisu svi iskazi istovjetnoga deskriptivnog sadržaja jednako učinkoviti za danu nakanu u određenoj situaciji.⁵³

Drugim riječima, čak i ako prihvatimo Berrendonnerove teorijske primjedbe, svejedno je važno imati na umu da se stanovite vrijednosti čina mogu neposredno dekodirati i „obvezuju“ podjednako i sugovornika i govornika. Oswald Ducrot (1984: 36) koristi izraz *kvazipravna obveza*⁵⁴ kako bi definirao ilokucijski čin. Ako pustim vozača kad ja imam prednost i on mi da znak rukom, naknadno ću tu radnju moći opisati riječima *Zahvalio mi je* (pa i **Rekao** *mi je hvala!*), na osnovi puke neverbalne, vizualne ilokucijske razmjene.

Verbalni iskazi raspolažu određenim semantičkim i/ili pragmatičkim potencijalom u danoj sociokulturnoj skupini. Stoga nisu svi iskazi mogući ili barem poželjni u pojedinoj situaciji. Prema tome, ilokucijska vrijednost uvijek je ishod sučeljavanja situacije i semantičkog i/ili pragmatičkog potencijala (ili *priljage*) iskaza. Jezična je djelatnost igra koja se sastoji u neprestanom krivudanju između prisila povezanih s neophodnim konvencijama i sloboda koje proizlaze iz pragmatike. Prisile postoje na propozicijskom/deskriptivnom planu (ne možemo kamion nazvati stubama, čak ni metaforički...) kao i na pragmatičkom planu: izraz poput *Molim vas* izravno je ilokucijski i teško bi bilo njime ostvariti čin <prijetnje>. Također u mnogobrojnim situacijama iskaz poput *Bit ćete tako dobri i ugasiti svjetlo*, itekako može završiti potpunim neuspjehom.

Slobode izražavanja postoje kako na propozicijskome (slobode linearizacije, metonimije i metafore...), tako i na pragmatičkome planu, pri čemu je ironija nesumnjivo najekstremniji primjer. U svakome slučaju, dvosmislenost ili, naprotiv, interpretativna prisila upućuju nas na važnost upora-

⁵³ Ako *bist du still* prevedemo doslovno na hrvatski jezik, *jesi li miran*, a na francuski jezik *es-tu tranquille*, preveli smo semantički sadržaj iskaza, ali ne i njegovu pragmatičku vrijednost u njemačkome jeziku.

⁵⁴ *Obligation quasi-juridique*

be znakova, dakle, na prešutne društvene navike i konvencije koje iz njih proizlaze. S toga se motrišta čini očitim da kod ne postoji neovisno o svojoj funkcionalnosti u svijetu, dakle da su deskriptivne i pragmatičke dimenzije dubinski isprepletene. Confais (1995: 116) utvrđuje tu isprepletenost i prokazuje posebice iskušenje da se distinkcija tj. *razdvajanje* semantičkog i pragmatičkog plana veže uz opreku *jezik*⁵⁵ vs *govor*:

No ni u kojem slučaju *razdvajanje* ne može poslužiti kao izgovor da ga se istovjetno primijeni na razdvajanje jezik/govor, što je koncepcija koja bi semantičkome planu dala mjesto u sustavu a pragmatički plan prognala u *sekundarne* fenomene kojima se semantika *pretvara u diskurs*.⁵⁶

Doslovno dekodiranje verbalnoga teksta, to jest razumijevanje samo deskriptivnog (semantičkog) sadržaja prenesenog verbalnim, ne dostaje za interpretaciju onoga što iskazivatelj želi reći. Kako bi interpretativni proračun mogao biti potpun, potreban je još globalni kontekst, kao i drugi govorno-jezični elementi (intonacija, tjelesni pokreti itd.) koji su u simbiozi s verbalnim tekstom. Temeljem raznih pragmatičkih *uporaba* moguće je izlučiti čvrstu jezgru leksičke jedinice koja proizlazi iz tijesne međuovisnosti semantičkog i pragmatičkog plana.

1.4.1. PRAGMATIČNI SADRŽAJ ISKAZA: LOKUCIJSKI, ILOKUCIJSKI I PERLOKUCIJSKI ČIN

Vizualna obilježja, ili prema Petru Guberini vizualne *vrednote* govorenoga jezika, uvelike pridonose tomu da (su)govornik u svome usmenome suobraćanju bude prepoznat i priznat kao iskazivatelj, to jest kao istinski subjekt svojega iskazivanja, a ne tek kao lokucijski vršitelj prijenosa poruke.

Govorni čin je najmanja i osnovna jedinica govorno-jezične komunikacije koja u sebi obuhvaća izraz, sadržaj, značenje, funkciju, namjeru, učinak, kontekst i situaciju.

Govorni čin ima tročlanu strukturu: lokucijsku, ilokucijsku i perlokucijsku. Autori poput Austina, Searlea ili Confaisa predlažu taksonomije ilokucijske dimenzije, što nas uvodi u problematiku razlikovanja ilokucijskog i perlokucijskog aspekta. U ovoj knjizi, međutim, ne raspravljamo o prednostima ili nedostacima ove ili one tipologije govornih činova. Različiti pristu-

⁵⁵ To jest jezični sustav, franc. *langue*

⁵⁶ *Mais en aucun cas la „séparation“ ne peut servir de prétexte pour l'appliquer exactement à la séparation langue/parole, conception qui donnerait au plan sémantique une place dans le système et relèguerait le plan pragmatique dans les phénomènes „seconds“ de „mise en discours“ du sémantique.*

pi predstavljani su da bi se prikazala složenost problematike i da bi se pristupilo sagledavanju pluridimenzionalnosti govorno-jezične pragmatike.

Lokucijska, ilokucijska i perlokucijska dimenzija tri su ključne dimenzije oko kojih se uobličuje govorni čin. Otkako ih je Austin postavio u knjizi *How To Do Things With Words* (1962), one su – pored ideje o performativnosti – u srcu rasprava o teoriji govornih činova.

Iskazom *Krenut ću* proizvodimo lokucijski ili govoreni čin, tj. akt kazivanja (Austin 1970: 119). Radi se o fonacijskom činu koji je već potencijalno ilokucijski utoliko što je pretpostavljeno da prenosi smisao – koji se za Austina može shvatiti samo kao činjenje – i da ga se u isti mah potencijalno može tumačiti. Prema Austinu, lokucijski čin sazdan je od fonacijskoga čina (proizvoditi glasove), fatičkoga čina (kombinirati riječi u gramatičke i intonacijske konstrukcije) i retičkoga čina (koristiti te riječi u više-manje /pred/ određenom značenju).

Lokucijski je čin nužna podloga ilokucijskoga čina, to jest onoga zbog čega se iskaz *Krenut ću* može koristiti kao čin informiranja primatelja, ili čin kojim se nešto obećava itd. Njegova ilokucijska vrijednost,⁵⁷ ili ono što govornik čini svojim iskazivanjem, ovisi o *okviru iskazivanja*.⁵⁸ o odnosima između protagonista, o sociolingvističkim konvencijama, o komunikacijskoj situaciji. Strawson (1964: 440-441) pojam ilokucijske vrijednosti objašnjava na sljedeći način:

Pod uvjetom da znamo (u Austinovu smislu) značenje iskaza, dalje može biti pitanja u pogledu onoga što je govornik izrečenim mislio reći, ili kako su upotrijebljene izrečene riječi, ili kako je iskaz trebalo shvatiti, ili pak kako bi ga trebalo shvatiti. Kako bismo spoznali ilokucijsku vrijednost iskaza, moramo znati odgovoriti na takva pitanja.⁵⁹

Kako nas gornji navod upućuje, ilokucijski čin postoji samo ako se kao takav percipira te ako je točno protumačen. Drukčije rečeno, on podrazumijeva interakciju, koju je Grice (1979: 56-72) formulirao prema *načelu suradnje ili kooperacije*. Prema tome interakcija je shvaćena kao ko-akcija, su-radnja,

⁵⁷ Engl. *illocutionary force*; u francuskoj stručnoj literaturi prevladava prijevod: *valeur illocutoire* – ilokucijska vrijednost, nad doslovnim prijevodom: *ilokucijska snaga* (*force illocutoire*).

⁵⁸ Franc. *cadre d'énonciation*

⁵⁹ Prijevod autorice ove knjige (BPL). U originalu: *Given that we know (in Austin's sense) the meaning of an utterance, there may still be a further question as to how what was said was meant by the speaker, or as to how the words spoken were used, or as to how the utterance was to be taken or ought to have been taken. In order to know the illocutionary force of the utterance, we must know the answer to this further question.*

konvergentna ili konfliktna, koja svoje čimbenike (subjekte) objedinjuje u zajedničkoj aktivnosti izgradnje smisla i odnosa. Prema Griceu, subjekt tu- mačenjem deducira ilokucijsku vrijednost iskazivanja⁶⁰ zasnovanu na četiri razgovorne maksime⁶¹ na kojima se temelji razgovorno zaključivanje:

1. maksima *količine*: biti informativan koliko treba, ni više ni manje (*be as informative as required*)
2. maksima *odnosa*: govoriti prikladno, to jest u situaciji biti svrhovit (*be relevant*)
3. maksima *kvalitete*: ne obmanjivati sugovornika (*do not say what is false*)
4. maksima *modaliteta* (engl. *manner*): biti jasan, izbjegavati dvosmislenost (*be perspicuous, avoid ambiguity*).

Ako je kooperativan, to jest ako je spreman prihvatiti mjesto sudionika ili ko-interaktanta, sudionik interakcije pri interpretaciji iskaza nastoji nadići danu informaciju⁶² te pokušava prepoznati iskazivateljevu nakanu. Time on „kontekstualizira“ iskazivanje, to jest smješta ga u dani okvir iskazivanja s obzirom na razgovorne maksime kojih se iskazivatelj može i ne mora držati. Récanati (1981: 257) navodi način na koji Kent Bach (1979) s motrišta filozofije jezika, predočuje logičko rasuđivanje primatelja ili točnije interpretirajućeg subjekta na temelju maksime kvalitete:

- a) L kaže: *Naređujem ti da odeš*.
- b) On tvrdi da mi naređuje da odem.
- c) Ako je njegova tvrdnja istinita, on mi naređuje da odem.
- d) Ako mi naređuje da odem, tu naredbu mora sačinjavati upravo ovo njegovo iskazivanje. (Što bi drugo moglo biti?)
- e) Pretpostavlja se da govori istinu.
- f) Dakle, govoreći *Naređujem ti da odeš*, on mi naređuje da odem.

Ovaj tip logičkoga rasuđivanja omogućuje sugovorniku (interpretirajućem subjektu) izvesti *razgovorno zaključivanje* (Gumperz 1989: 55) na temelju iskazivanja i danog okvira iskazivanja te, zahvaljujući tome, protumačiti ilokucijsku vrijednost iskazivanja. Gumperz (1989: 56) piše:

Razgovorno zaključivanje sastavni je dio samog čina razgovaranja. Svaki govornik ukazuje, izravno ili implicitno, na način na koji neki iskaz treba biti protumačen i svojim odgovorima, verbalnim i never-

⁶⁰ Interpretirajući subjekt, franc. *sujet interprétant*

⁶¹ Engl. *conversational implicatures*

⁶² Ili *doslovni smisao, sens littéral* prema O. Ducrotu.

balnim, pokazuje kako je protumačio iskaz drugog govornika: upravo priroda tih odgovora, prije nego smisao kao takav ili logička vrijednost pojedinih iskaza, usmjeruje procjenu namjere.⁶³

Napomenimo da su način na koji se poštuju ili ne poštuju maksime, kao i način na koji izvodimo razgovorno zaključivanje, uvelike sociokulturno obilježeni (Gumperz 1989: 30; de Salins 1992: 186-190).

Francuski autori, engleski termin *illocutionary force*, to jest način na koji iskazom izrečeni sadržaj treba protumačiti u danoj situaciji, prevode terminom ilokucijska vrijednost (*valeur illocutoire*), češće nego doslovnim prijevodom: ilokucijska snaga (*force illocutoire*). Tako Récanati (1981: 253) razlikuje dvije uporabe termina *snaga (force)*:

- potencijal ilokucijske snage iskaza i
- efektivna snaga iskazivanja (*smisao* kod Austina).

Confais (1995: 146-148) također razlikuje :

- ilokucijsku snagu ili kapacitet iskaza da ostvari stanovite ilokucijske dimenzije i
- ilokucijsku vrijednost ili vrijednost konkretnog čina kojeg iskaz ostvaruje u danoj situaciji (Austinova *illocutionary force*).

Što se nas tiče, termin ilokucijska vrijednost koristimo kao prijevod engleskog termina *illocutionary force* ili kako iskazom izrečeni sadržaj protumačiti u danoj situaciji.

Austin (1970: 148) predlaže razvrstavanje iskaza u pet razreda s obzirom na ilokucijsku vrijednost:

- *verdiktivi*, koji služe tome da „se izjasnimo o onome što otkrivamo u vezi s nekom činjenicom ili nekom vrijednošću, no u što, iz različitih razloga, teško možemo biti sigurni“ (150): odriješiti, osuditi, dekretirati da, procijeniti, proračunati, cijeniti, opisati itd.;
- *egzercitivi*, koji „upućuju na provođenje moći, prava ili utjecaja“ (150): odrediti, otpustiti, izopćiti, imenovati, narediti, glasovati za, ostaviti porukom, osuditi itd.;
- *komisivi*, koji čine razred „činjenicom da se nešto obećava ili preuzima na sebe“ (151): obećati, suglasiti se, ugovoriti, obvezati se, dati riječ, prisegnuti, kladiti se itd.;

⁶³ Prijevod s francuskoga: *L'inférence conversationnelle fait partie intégrante de l'acte même de converser. Tout locuteur indique, de façon directe ou implicite, la manière dont un énoncé doit être interprété et montre par ses réponses, verbales et non verbales, comment il a interprété l'énoncé d'un autre locuteur: c'est la nature de ces réponses plutôt que le sens en tant que tel ou la valeur de vérité des énoncés particuliers qui oriente l'évaluation de l'intention.*

- *behabilitativi*, koji čine „vrlo neujednačenu skupinu vezanu uz stavove i ponašanje u društvu“ (154): ispričati se, zahvaliti, žaliti, suosjećati, odati počast, kritizirati, pljeskati, poželjeti dobrodošlicu, oprostiti se, blagosloviti, prokleti, prkositi, izazivati itd.;
- *ekspozitivni*, koji se „koriste u činovima izlaganja: objašnjavanje načina gledanja, vođenje argumentacije, pojašnjavanje uporabe i referencije riječi“ (160): tvrditi, nijekati, opaziti, obavijestiti, upozoriti, reći, opisati, odgovoriti, držati za, izvijestiti, prisegnuti, prihvatiti, popustiti, postulirati, argumentirati, početi ovim ili onim, tumačiti, značiti, referirati se na itd.

Searle (1979: 49) smatra da Austinovoj klasifikaciji nedostaje sustavnosti. Katkad primjerice postoji zbrka između ilokucijskog čina i glagola te se kategorije međusobno preklapaju. Na primjer, glagol *osuditi* svrstan je istodobno i u verdiktive i u egzercitive, *opisati* je istodobno i u verdiktivima i u ekspozitivima, glagol *tvrditi*, svrstan u ekspozitive, mogao bi isto tako biti svrstan u verdiktive itd. Searle predlaže taksonomiju koja počiva na tri načela: *ilokucijska svrha* (povod nekog tipa ilokucije), *prilagodba riječi i svijeta* (riječi su u skladu sa svijetom, primjerice tvrdnja; ili je pak svijet u skladu s riječima, primjerice obećanje), *izraženo psihološko stanje* (vjerovanje, želja, namjera...). Searleova taksonomija ilokucijskih činova (1979: 52-56) obuhvaća, poput Austinove, pet tipova ilokucijskih činova:

- *asertivi*, kao što su opisi, afirmacije, tvrdnje, objašnjenja itd., čija je ilokucijska svrha obvezati govornika u pogledu stanja stvari. Riječi su u skladu sa svijetom te izražavaju *vjerovanje da*.
- *direktivi*, poput činova kojima se naređuje, zapovijeda, zahtijeva, zastupa, preklinje, moli, traži, daju upute, zabranjuje itd. Ilokucijska svrha ovih činova jest navesti slušatelja da nešto učini. Svijet se mora uskladiti s riječima koje izražavaju *želju, volju, htijenje da*.
- *komisivi*, poput činova kojima se obećava, priseže, zavjetuje itd. Njihova je ilokucijska svrha obvezati govornika da nešto učini. Svijet se mora uskladiti s riječima. Riječi u tom slučaju izražavaju *namjeru*.
- *ekspresivi*, poput činova kojima se ispričava, čestita, zahvaljuje itd. Njihova je ilokucijska svrha izraziti psihološko stanje. U tome se slučaju svijet i riječi podudaraju.
- *deklaracije* poput *Otvaram sjednicu, Proglašavam vas mužem i ženom, Dajem ostavku*, čija je ilokucijska svrha izazivanje promjene. Svijet je u skladu s riječima i riječi sa svijetom. Govornik je ovlašten izgovoriti ih zahvaljujući institucijskom čimbeniku.

Searleova se taksonomija, kao i Austinova, pokazala podložna kritici. Eluerd (1985: 167) primjerice osporava načelo *prilagodbe svijeta i riječi*:

Što bi značilo prilagoditi riječi svijetu, ili obrnuto, kad svijet kao takav ne postoji izvan tih riječi? Ne, svijet se ne može prilagoditi riječima, niti se riječi mogu prilagoditi svijetu, kao salivene, jer nam se ljudski svijet događa upravo preko uobičajene uporabe riječi i unutar nje.⁶⁴

Nismo predstavili različite pristupe kategoriziranja govorno-jezičnih činova da bismo raspravljali o prednostima i nedostacima pojedine tipologije, nego da bismo prikazali složenost problematike i istaknuli ulogu vizualnih obilježja govorenog jezika u ostvarivanju i interpretiranju govornih činova.

Navedimo još u tome smislu kategorizaciju ilokucijskih vrijednosti koju iznosi Jean-Paul Confais (1995: 147). On predlaže da se konkretne *ilokucijske vrijednosti* svrstaju pod šire, apstraktne *ilokucijske funkcije*:

Deklarativna funkcija, ili „najčešći način uporabe izrečena iskaza“ (293),⁶⁵ obuhvaća barem četiri tipa ilokucijskih vrijednosti, kao što su *sud* (npr. u nogometu: *Brazil će pobijediti*), *informacija* (*Petar je bolestan*), *konstatacija* (*Ruke su ti hladne*) i *proklamacija* (npr. u dječjoj igri izjava poput *Vi ste kauboji a ja sam Indijanac*). Ilokucijska funkcija zajednička svim navedenim ilokucijskim vrijednostima jest da „govornik želi obznaniti, to jest želi da primatelj registrira propozicijski sadržaj“ (147)⁶⁶. Napomenimo da i Confais napušta ideju prilagodbe svijetu kao načelo definicije tako da proklamacije koje kod Searlea predstavljaju zaseban slučaj, svrstava po ilokucijskoj funkciji u istu kategoriju s činovima koje Searle naziva asertivima.

Apelativna funkcija obuhvaća varijante pitanja i naloga kojima je svrha „navesti primatelja da odmah djeluje s obzirom na sadržaj“ (148).⁶⁷

Reaktivna funkcija obuhvaća iskazivanja kojima „govornik emocionalno reagira na situaciju (ili sadržaj) i tu reakciju, koja nije a priori usmjerena prema primatelju, verbalno iznosi“ (148).

Confais svoj popis ilokucijskih funkcija smatra otvorenim te ostavlja mogućnost sagledavanja i drugih ilokucijskih funkcija, primjerice kontaktivne, argumentativne, evaluativne, estetske itd.

⁶⁴ *Que peut signifier ajuster les mots au monde, ou l'inverse, quand ce monde n'existe pas comme tel en dehors de ces mots? Non, le monde ne saurait s'ajuster aux mots, ni les mots s'ajuster au monde, comme le tenon à la mortaise, puisque c'est par et dans l'usage ordinaire des mots que nous advient un monde humain.*

⁶⁵ *le mode d'utilisation le plus fréquent de l'énoncé asserté*

⁶⁶ *le locuteur veut faire savoir, c'est-à-dire veut que le destinataire enregistre le contenu propositionnel*

⁶⁷ *amener le destinataire à agir immédiatement par rapport au contenu*

Doprinos je ove tipologije što ukazuje na reaktivan karakter stanovitih govornih činova. Regulacijske intervencije, to jest intervencije koje ostvaruje sugovornik dok govornik ima riječ, a koje se često sastoje od vizualnih obilježja govorenoga jezika, sačinjavaju reaktivne govorne činove.

Prigovorit ćemo, međutim, Confaisovoj tezi da reaktivno iskazivanje mora biti emocionalno. Iskazivanje može biti reaktivno a da posrijedi nije nužno emocionalna reakcija. Teško je jasno definirati što čini reaktivan karakter nekog iskazivanja. Radi se o reakciji na situaciju ili sadržaj manifestiran u govorno-jezičnom obliku, bila ona neposredno usmjerena prema primatelju ili ne. Pojedini autori su skloni osporavati status govornoga čina mnogim reaktivnim intervencijama, napose regulacijskim intervencijama kakve su primjerice intervencija subjekta B u sljedećem primjeru:

A: *Uzmeš ovakav lonac, staviš povrće,*

B: *<kimanje glavom>*

A: *malo soli, malo papra, malo ulja*

B: *Aha*

A: *pazi, maslinova ulja, i lagano kuhaš...*

B: *Aha, dobro*

Konstitutivni elementi govornoga čina, lokucijski i ilokucijski čin povod su još jednom činu: perlokucijskome činu. Ako je ilokucijski čin onaj koji se vrši izricanjem, perlokucijski čin je prema Austinu onaj koji se vrši činjenicom izricanja, radi se o učinku iskazivanja na primatelja. Proizvesti perlokucijski čin znači nagovoriti, iznenaditi, uzbuniti, zabrinuti, utješiti, dovesti u zabludu, uvjeriti, razuvjeriti, dosađivati, pobuditi entuzijazam, zabaviti, uplašiti... nekoga samom činjenicom izricanja nečeg što se neposredno i *službeno* ne dekodira kao čin uvjeravanja, iznenađivanja, uzbunjivanja itd. Ilokucijski činovi često služe kao taktična sredstva za perlokucijske ciljeve (Searle 1972: 16; Ducrot, 1972: 15): govornik ima u vidu učinak svojih riječi, zaključke koje će primatelj iz njih moći izvući. Međutim, perlokucijski učinak uvijek ostaje nepredvidljiv:

...općenito čovjek može govoriti o svojoj namjeri u vršenju radnje s autoritetom kojim ne može upravljati u predviđanju njezinog ishoda. Ono što namjerava kad nešto čini ovisi o njemu, jednako kao što ishodi onoga što čini ne ovise o njemu, ili ne samo o njemu (Strawson 1971: 31).⁶⁸

⁶⁸ ... in general a man can speak of his intention in performing an action with a kind of authority which he cannot command in predicting its outcome. What he intends in doing something is up to him in a way in which the results of his doing are not, or not only up to him (Strawson 1971: 31).